

осіб. Проте кожне таке джерело намагатиметься використовувати цей факт у своїх інтересах [5, с.7].

Звичайно, можна із впевненістю сказати, що університети, що мають автономію відрізняються низку прав та переваг. Вони долають нелегкий шлях до отримання автономії, але це повинні бути не лише юридично підкріплені документи, а й морально, духовно сформоване студентство та адміністрація ВУЗів.

Список використаної літератури

1. *Дем'яненко Н.М.* Ретроспектива педагогічної освіти в Україні: [навч. посіб.] / Наталія Миколаївна Дем'яненко.- Київ, 2002. –24 с.
2. *В. Брюховецький.* На шляху до автономії / Університетська автономія. –Київ: Дух і літера, 2008. - 6-11с.
3. Велика Хартія Університетів [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.magna-charta.org/pdf/mc_pdf/mc_ukranian.pdf.
4. Декларация Академической Свободы [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.pter-online.com/index_files/rights_files/PP-10-20.PDF.
5. *Павленко А.* Університетська автономія в системі конкурентоспроможного розвитку вищої освіти:[стаття] / Анатолій Павленко.-Київ: українська освіта, 2011. - 6-10 с.

Олександр Ярмак

УНІВЕРСИТЕТСЬКА АВТОНОМІЯ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ: ШЛЯХИ ПОСТУПУ

Для українського сьогодення, так само, як і для нашого майбутнього — історією майданів та боротьбою за свободу та незалежність — чітко окреслюється обраний українцями шлях, ще не ходжений та непізнаний, із вектором у європейське товариство. Відтак, самозрозумілим є те, що освітня та наукова діяльність як одні з основоположних суспільних інститутів, як першорядні рушії і технічного, і культурного прогресу мають бути автономними (проте міру цієї автономії ще обов'язково потрібно визначити).

Вітчизняними дослідниками вже створено ряд наукових розвідок про доцільність автономії університетів та її фундаментальне значення як однієї з форм академічної свободи. Так, Андрій Крисоватий у статті «Автономія університету: коди поступу» говорить про необхідність радикальних перетворень у державі на різних рівнях і наголошує: «... слід проводити негайні структурні зміни (...) і в системі національної вищої освіти», що рух у напрямку європейських цінностей «має стати більш чітким, поступальним, неминучим» [1, с. 6]. Науковці в один голос твердять, що автономія університетів — це необхідність для максимально ефективного розвитку національного наукового потенціалу, перехід на більш високий рівень інтелектуального ресурсу держави. Володимир Мокляк справедливо зазначає, що «університетська автономія є

однією з базових засад демократії та громадянського суспільства» [2, с. 97], а допоки вона в Україні відсутня, актуальність цієї проблеми є беззаперечною.

Коли говоримо про автономію університетів, то традиційно асоціативний посыл направляємо у добу середньовічних навчальних закладів, де, власне, академічна свобода навчальних установ і зародилася. Тогочасні університети (говоримо про 12-13 ст.) закріплювали за собою чотири найвизначніші привілеї: право присвоювати вчені звання та наукові ступені; мати автономію в юрисдикції та право на страйк; надавати освітні послуги в межах християнського світу та незалежність від громади [1, с. 7] (наголосимо — всі ці регалії надавалися в добу християнського догматизму й монархічної влади, хоча б у середньовічній Європі самодержці розуміли, від чого залежить поступ їхньої держави). Впродовж тисячі років на західноєвропейських просторах такі свободи та привілеї лише нарощувалися і закріплювалися у свідомості суспільства як прописна істина.

Безумовно, автономія університетів Європи створена багатовіковою традицією, тому порівнювати й утопічно мріяти про аналогічні зміни ще й із блискавичною швидкістю в Україні не випадає можливості. Наша історія та поступ абсолютно зигзагоподібні — падаємо і встаємо, втілюємо у життя навіть утопічні речі та незмінно повертаємося назад. Проте, необхідно робити перші кроки і спроби, нехай навіть у чомусь невмілі та невдалі. Правдиво і віщо сказав Шевченко: «Борітеся — поборете, вам Бог помагає!»

Означимо поняття «університетська автономія» як право вишів самостійно (окремо від політичної влади чи інших суспільних інститутів) вирішувати певні адміністративні, а головне питання, пов'язані з науковою діяльністю.

Університет виконує роль своєрідного наукового Парнасу, де суб'єкти науково-дослідницької діяльності — і студенти, і викладачі — складають університетську співдружність. У творчій та незалежній атмосфері в стінах навчального закладу ця співдружність має керуватися критичним поглядом та оптимістичним прогнозуванням й таким чином рухати науково-технічний процес. Мета університету — осмислення та краще пізнання правди [2, с. 99]. Отже, основним завданням вишів є відтворення дійсності та пошук шляхів її перетворення на краще. Виходячи з цього, зрозумілим є те, що в першу чергу автономія має стосуватися саме цих питань. Уважаємо, що ані жодних ідеологічних (як у часи СРСР) чи інших заборон з боку політичної влади, релігійних установ чи інших соціальних інститутів бути не може. Коли мова йде про науково-дослідну діяльність, синонімами до неї має бути незалежність, свобода, творчість.

Важливою сферою існування будь-якої суспільної установи є фінансова. Самозрозуміло, що українські виші не здатні до фінансової незалежності. Університет по своїй сутності й не може мати збагачення за самоціль. Відтак держава, на нашу думку, мусить забезпечувати університет необхідними ресурсами; автономія ж має стосуватися повної свободи в розпорядженні цими ресурсами на місцях. Залежність від матеріального становища не має бути важелем впливу чи пропаганди в руках політичної влади. Гарантом же того, що адміністрація вишу не буде зловживати цією фінансовою свободою, має бути абсолютна прозорість й беззаперечна звітність перед громадськістю.

В українському законодавстві (Законі України «Про вищу освіту») за університетським самоврядуванням визнають такі права: самостійне планування роботи, вирішення питань навчально-виховної, науково-дослідної, методичної, економічної і фінансово-господарської діяльності; участь у формуванні планів прийому учнів, студентів, слухачів із урахуванням державного контракту (замовлення) та угод підприємств, установ, організацій, громадян; визначення змісту компонента освіти, що надається навчальним закладом понад визначений державою обсяг; прийняття на роботу педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників; самостійне використання усіх видів асигнувань, затвердження структури і штатного розпису в межах встановленого фонду заробітної плати; здійснення громадського контролю за організацією харчування, охорони здоров'я, охорони праці в навчальних закладах [3]. Попри те, що законодавством України окреслено ці академічні свободи, вони потребують більш глибокого осмислення з урахуванням взаємодії вишів із ринком праці, економікою, взагалі з українськими реаліями.

Наталія Дем'яненко впевнена і ми з нею згодні, що повною мірою ізольованого від впливу держави і суспільства університетського самоврядування бути не може [4, с. 43].

Оптимальним варіантом для українських вишів, на наше переконання, є такі принципи автономії:

- відносна фінансова незалежність (можливість університетського самоврядування управляти бюджетом за власним баченням, але в обов'язковому порядку прозоро звітуватися перед громадськістю);

- адміністративна незалежність (право закладу реалізовувати свою внутрішню і зовнішню політику, основною метою якої має бути високий науково-дослідний й навчально-виховний потенціал вишу);

- свобода викладання: студенти мають вільно обирати курси (не формально, а за власними вподобаннями, спрямованістю, щоб результат був найвищим — згадуємо «сродну працю» Григорія Сковороди;

- свобода викладання — викладачі, рівно як і студенти, мають бути творчими та новаторськими в навчально-виховному процесі, тому похвальним та правомірним вважаємо право викладача включати до змісту навчальних дисциплін матеріал, що не передбачений офіційною програмою;

- ідея освіти має набути політичного звучання (інакше кажучи, держава має піднести освіту до першорядного значення в національній політиці), навчатися й розвивати національну науку має стати престижно [5, с. 29].

Автономія ВНЗ, як стверджує Марина Гриньова, дасть студентам та викладачам:

- інтеграцію національної системи вищої освіти в європейський освітній простір;

- упорядкування стосунків між засновником, керівником і колективом ВНЗ незалежно від форми власності;

- надання широких повноважень органам студентського самоврядування;

- низку позитивних змін щодо організації процесів ліцензування та акредитації;
- посилення суспільного контролю за діяльністю університету — стимул для керівництва та інших працівників;
- розбудову партнерських стосунків між університетом і громадськістю, а також безпосередньо в університеті;
- потужну платформу інтеграції освіти з економікою та ринком праці;
- реанімацію високих стандартів освіти [6, с. 34-35].

Університетська автономія є однією з базових засад демократичного суспільства, відтак її модернізація та впровадження інновацій у цій галузі є одними з першорядних завдань суспільства, що впливатимуть на підвищення рівня демократії та гуманності в соціумі, а також на поступальний рух національної науки. Як бачимо, актуальність проблеми автономії вишів беззаперечна і сьогодні. Науковцями ця тема вже в достатній мірі розроблена теоретично — відтак, уже настала пора переходити до активних дій.

Список використаної літератури

1. *Крисоватий А.* Автономія університету: коди поступу [Текст] / *А. Крисоватий* // Психологія і суспільство. — 2014. — № 3. — С. 6-10.
2. *Мокляк В. М.* Автономія як форма академічної свободи вищого навчального закладу [Текст] / *В. М. Мокляк* // Педагогічні науки : зб. наук. праць / [гол. ред. М. І. Степаненко; Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка]. — Полтава, 2014. — Вип. 61-62. — С. 97-102.
3. Закон України «Про вищу освіту» [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. — 08.10.15.
4. *Дем'яненко Н.* Автономія університету: ретроспектива, модернізація [Текст] / *Н. Дем'яненко* // Вища освіта України. — 2005. — № 2. — С. 42-49.
5. *Линовицька О.* Академічні свободи та університетська автономія [Текст] / *О. Линовицька* // Вища освіта України. — 2011. — № 3. — С. 27-31.
6. *Гриньова М. В.* До питання про автономію сучасних вищих навчальних закладів [Текст] / *М. В. Гриньова* // Імідж сучасного педагога. — 2015. — № 2. — С. 34-36.